ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน ตามการรับรู้ของมารดาในสถานรับเลี้ยงเด็ก จังหวัดชลบุรี

*ณัชนันท์ ชีวานนท์**

*มณีรัตน์ ภาคธูป***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน ได้แก่ ความรักความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยงเด็ก ประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยงเด็ก ประเภทครอบครัวของเด็ก และพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย มารดาและบุตรวัยก่อนเรียน อายุ 1–4 ปี และครูพี่เลี้ยงเด็ก ในสถานรับเลี้ยงเด็ก อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำนวนกลุ่มละ 98 คน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบบันทึกข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยงเด็ก พื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กก่อนวัยเรียน และแบบบันทึกพฤติกรรมความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็ก วิเคราะห์ข้อมูลหาความสัมพันธ์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัย พบว่า เด็กวัยก่อนเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็ก มีคะแนนความวิตกกังวลจากการพรากจากเฉลี่ยเท่ากับ 8.19 (SD = 6.07) โดยเด็กแสดงออกเป็นพฤติกรรมประท้วงมากที่สุด รองลงมาเป็นพฤติกรรมสิ้นหวัง และพฤติกรรมปฏิเสธน้อยที่สุด ส่วนปัจจัยด้านสภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยงเด็ก ประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยงเด็ก ประเภทครอบครัวของเด็ก และพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน มีความสัมพันธ์ทางลบกับความวิตกกังวลจากการพรากจากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = -.25$, $p<.05$) ดังนั้น พยาบาล ผู้บริหารสถานรับเลี้ยงเด็กวัยก่อนเรียนและผู้ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดูแลเด็ก ควรส่งเสริมความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน เพื่อเป็นการลดความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน

คำสำคัญ : ความวิตกกังวลจากการพรากจาก; เด็กวัยก่อนเรียน; สถานรับเลี้ยงเด็ก

* *คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา; อีเมลล์ติดต่อ : natchananc@gmail.com*

** *คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย; อีเมลล์ติดต่อ : maneerat@eau.ac.th*

Factors Influencing Separation Anxiety of Pre-school Children as Perceived by Mothers in Child Care Center, Chon Buri P rovince

*Natchanan Chivanon**

*Maneerat Phaktoop***

Abstract

The purpose of this descriptive correlational research was to examine factors related to separation anxiety of pre-school children, including mother-child attachment, caregiver stress, caregiver experience, family type and child temperament. Sample included 98 caregivers, 98 mothers and their preschool children, child care centers, Muang district, Chon Buri province. Multi-stage random sampling was used to recruit the sample. Research instruments included demographic record form, and questionnaires of mother-child attachment, caregiver stress, child temperament, and separation anxiety. Descriptive statistics and Pearson's Product Moment Correlation were used to analyze data.

Results revealed that mean score of separation anxiety of pre-school children was 8.19 (SD = 6.07). Caregiver stress, caregiver experience, family type, and child temperament were not significantly correlated with separation anxiety of pre-school children. Mother-child attachment was negative correlated with separation anxiety of pre-school children ($r = -.25$, $p<.05$). Therefore, in order to reduce separation anxiety of preschool children, nurses or child care center administrators or whom involving with taking care of preschool children should promote the mother-child attachment.

Key words : Separation anxiety; Pre-school children; Child care center

*Faculty of Nursing, Burapha University, Chon Buri Thailand 20131; e-mail : natchananc@gmail.com

** Faculty of Nursing, Eastern Asia university, Pathum Thani Thailand 12110; e-mail :maneerat@eau.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญ

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ทำให้บทบาทของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนไปจากเดิม ประกอบกับลักษณะครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น เมื่อบิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้ขาดผู้ดูแลเด็ก จึงต้องส่งบุตรวัยก่อนเรียนไปสถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นก้าวแรกในการเข้าสังคมของเด็ก สถานรับเลี้ยงเด็กถือเป็นโรงเรียนแห่งแรกของเด็กที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้โลกที่กว้างขึ้น[1-2] และอาจเป็นครั้งแรกของเด็กที่ต้องพรากจากบิดามารดาจึงทำให้เด็กเหล่านี้เกิดความวิตกกังวล

ความวิตกกังวลจากการพรากจาก (separation anxiety) เป็นความรู้สึกทางด้านอารมณ์ของเด็กที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กต้องพรากจากสมาชิกในครอบครัว บุคคลหรือสถานที่อันเป็นที่รัก[3-4] ความวิตกกังวลจากการพรากจากเป็นสัญชาตญาณระดับพื้นฐานของมนุษย์ที่จะพัฒนาไปเพื่อความผูกพันทางสังคม เป็นความรู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัยเพราะปราศจากผู้คุ้มครอง[5] ส่วนใหญ่เด็กวัยทารกและวัยก่อนเรียนจะมีความรู้สึกผูกพันต่อบิดามารดาและสมาชิกในครอบครัว เพราะบุคคลเหล่านี้ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย สุขสบาย และปกป้องคุ้มครองเด็กได้ การไปสถานรับเลี้ยงเด็กทำให้เด็กต้องพรากจากครอบครัวเป็นครั้งแรก เมื่อเด็กต้องแยกไปอยู่กับบุคคลอื่นหรือสถานที่อื่นที่ไม่คุ้นเคยจะทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลได้[3] โดยปกติแล้วความวิตกกังวลจากการพรากจาก เป็นขั้นตอนหนึ่งที่อยู่ในพัฒนาการปกติในชีวิต[6] ที่เด็กต้องเรียนรู้เกี่ยวกับตัวตนที่จะเป็นอิสระจากบิดามารดา เป็นการสร้างพัฒนาการทางด้านสังคมกับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บิดามารดา เมื่อเด็กต้องพรากจากบิดามารดาหรือญาติพี่น้องไปอยู่ในสถานที่ใหม่ที่เด็กไม่คุ้นเคย จึงเป็นช่วงเวลาที่ทำให้เด็กเกิดความตื่นเต้น กระวนกระวายใจ พบว่าเด็กส่วนใหญ่ (ร้อยละ 65) จะหยุดร้องไห้ภายใน 3-4 นาที หลังจากนั้นเด็กก็จะปรับตัวให้เข้ากับสถานรับเลี้ยงเด็กได้ แต่เด็กที่มีความรู้สึกไม่มั่นคงทางอารมณ์ (ร้อยละ 35) จะเกาะติดบิดามารดา ครู/พี่เลี้ยงเด็ก อาละวาด รบกวนเด็กคนอื่น ยากที่จะปรับตัวในการเปลี่ยนแปลงกิจวัตรประจำวันที่แตกต่างไปจากเดิมได้[7] ในบางรายเด็กอาจปฏิเสธบิดามารดาหรือแสดงอาการก้าวร้าวต่อบิดามารดา และถ้ายิ่งเด็กมีอาการของการวิตกกังวลจากการพรากจากที่รุนแรง คือมีอาการวิตกกังวลนานถึง 4 สัปดาห์ จะก่อให้เด็กเกิดความอึดอัดกระสับกระส่าย ที่ถือได้ว่ามีความผิดปกติหรือเป็นโรคความวิตกกังวลจากการพรากจากได้ ที่เรียกว่า SAD (Separation anxiety disorder)[8] ถือว่าเป็นปัญหาทางด้านอารมณ์ที่รุนแรง ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขและปล่อยทิ้งไว้ เด็กจะเกิดอาการ โรคแพนิค (panic disorder) และภาวะซึมเศร้ามากขึ้น ความวิตกกังวลที่ยาวนานจะสามารถส่งผลต่อวัยเด็กและมีอาการกลัวสังคมในวัยรุ่น โดยร้อยละ 60-80 ของเด็กที่มีความวิตกกังวลจากการพรากจากเป็นสาเหตุของความกลัวการไปโรงเรียน[9] นอกจากนี้ผลในระยะยาวของความวิตกกังวลจากการพรากจากในเด็กมีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคจิตเภทชนิดต่างๆ เช่น โรคกังวลทั่วไป (generalized anxiety disorder) โรคอารมณ์สองขั้ว (bipolar disorder) โรคความเจ็บปวดที่เกิดทางกายโดยมีสาเหตุจากทางจิตใจและโรคติดแอลกอฮอล์ (pain disorder and alcohol dependence) ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวเสื่อมถอยลง[5] จากการศึกษาของ Kaminski[10] พบว่าร้อยละ 80 ของเด็กเล็กที่มีความยากลำบากในการปรับตัวในโรงเรียนระดับประถมศึกษานั้น เป็นผลมาจากที่เด็กเกิดความวิตกกังวลจากการพรากจากและการที่ต้องแยกจากบุคคลหรือสถานที่ที่คุ้นเคย บางรายแสดงออกถึงอาการเจ็บป่วยทางกาย เช่น ปวดศีรษะ เจ็บคอ ปวดท้อง ท้องเสีย กังวล ซึมเศร้า และเรียกร้องที่จะอยู่ที่บ้านแทนการไปโรงเรียน และถ้าถูกบังคับให้ไปโรงเรียน เด็กจะแสดงอาการร้องไห้ แสดงอารมณ์ร้าย ถอยหนี เกาะติดบิดามารดา นอกจากนั้นความเครียดที่

เกิดจากการพรากจากยังส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กตามมา จากงานวิจัยของ Schore[11] สนับสนุนว่า สัมพันธภาพที่ดี การมีความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับผู้ดูแลจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กได้

ความวิตกกังวลจากการพรากจากในเด็กก่อนวัยเรียน จากการศึกษาค้นคว้า พบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน เมื่อเด็กต้องแยกจากบิดามารดาไปยังสถานรับเลี้ยงเด็ก เด็กจึงสร้างความรักความผูกพันขึ้นใหม่กับครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแล เด็กที่อยู่กับผู้เลี้ยงดูที่มีความผูกพันรักใคร่เด็กและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เด็กจะรู้สึกกลัวลดลง มีความมั่นใจมากขึ้นในการควบคุมสถานการณ์ ทำให้ความวิตกกังวลลดลง ส่วนเด็กที่ไม่ได้อยู่กับมารดาหรือผู้เลี้ยงดูที่ไม่ได้ให้ความรักความผูกพันเพียงพอ เด็กจะไม่สามารถปรับตัวเมื่อเกิดความวิตกกังวลได้อย่างเหมาะสม[12] ถ้าผู้เลี้ยงดูมีสภาพอารมณ์เครียด เด็กเกิดการรับรู้และมีความวิตกกังวลจากการพรากจากมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ประสบการณ์การสอนของครูหรือผู้ดูแลเด็ก มีผลต่อความเครียดทางอารมณ์จากการพรากจากของเด็กได้ เพราะครูที่มีประสบการณ์ จะสามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของเด็กได้ ช่วยลดความตึงเครียดหรือความเจ็บปวด และตอบสนองทางอารมณ์ของเด็กได้ดี[13] ส่วนเด็กที่อยู่ในครอบครัวขยายที่มีบุคคลหลายคน เด็กจะปรับตัวได้ง่ายเมื่อต้องแยกจาก ความวิตกกังวลจากการพรากจากจะน้อยกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวเดี่ยว และพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กที่เลี้ยงง่ายจะมีการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือบุคคลอื่นได้ง่ายกว่ากลุ่มเด็กที่เลี้ยงยาก ความวิตกกังวลจากการพรากจากจึงน้อยกว่าเด็กที่มีพื้นฐานอารมณ์เลี้ยงยาก[14]

ปัจจุบันนี้มีสถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์เด็กเล็กจำนวนมากเข้ามามีบทบาทในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนเหล่านี้ เมื่อเด็กวัยก่อนเรียนต้องเข้าไปอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็ก เด็กส่วนใหญ่ต้องแยกจากบิดามารดาและสถานที่คุ้นเคยเป็นครั้งแรก เด็กจึงมีโอกาสเกิดความวิตกกังวลจากการพรากจากได้ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความวิตกกังวลจากการพรากจากนั้น ยังมีการศึกษาน้อยมากในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กวัยก่อนเรียน เพื่อที่จะนำมาเป็นแนวทางในการลดความวิตกกังวลจากการพรากจาก และเพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

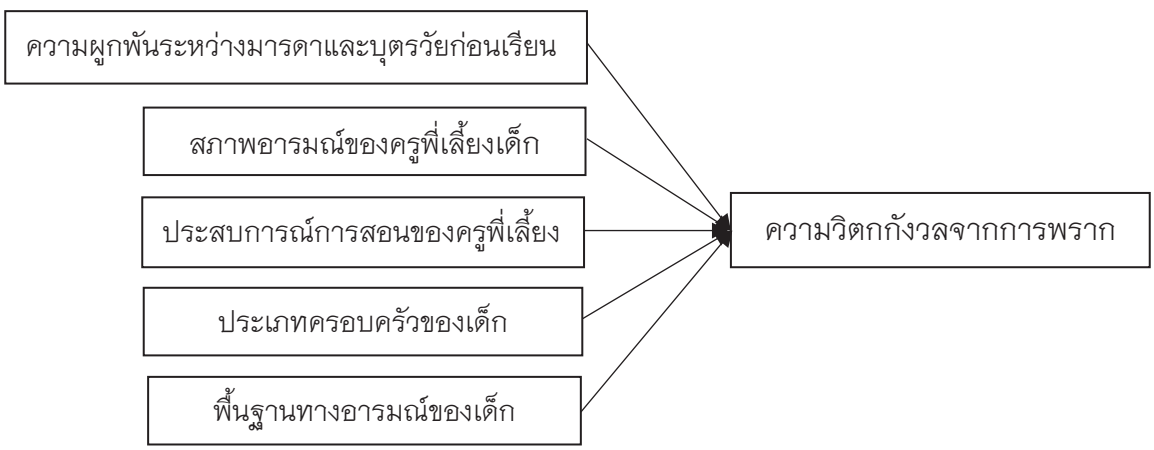
เพื่อศึกษาระดับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน และศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยงเด็ก ประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยงเด็ก ประเภทครอบครัวของเด็ก และพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน ต่อความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ทฤษฎีความผูกพัน (attachment theory) ของบาลว์บี้ (Bowbly)[15] โดยบาลว์บี้ กล่าวว่า เด็กจะเกิดความรู้สึกผูกพันกับผู้ดูแล ที่ดูแลให้ความมั่นคงและความปลอดภัยแก่เด็ก เด็กจะรู้สึกไม่มีความสุขถ้าต้องแยกจากบุคคลที่คุ้นเคย และเริ่มมีอาการของความวิตกกังวลจากการพรากจาก (separation anxiety) โดยเฉพาะในเด็กวัยก่อนเรียน เมื่อต้องแยกจากบิดามารดาไปอยู่สถานรับเลี้ยงเด็ก โดยเด็กจะแสดงพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาที่เกิดจากการพรากจากสามลักษณะ[15-16] คือ 1) พฤติกรรมประท้วงหรือต่อต้าน (protest) เด็กจะแสดงอาการโกรธ อารมณ์รุนแรงต่อผู้ดูแลเนื่องจากความคับข้องใจเมื่อผู้ดูแลจากไป เด็กส่วนใหญ่จะร้องไห้รุนแรง ปฏิเสธทุกอย่าง ไม่ยอมร่วมมือ ไม่

ยอมทานอาหาร และไม่ยอมนอน 2) พฤติกรรมสิ้นหวัง (despair) เด็กจะแสดงออกโดยอาการเศร้าโศกเสียใจอย่างลึกซึ้ง แยกตัวอยู่เงียบๆ ซึมเศร้า เฉื่อยชา และไม่สนใจสิ่งแวดล้อม และ3) พฤติกรรมปฏิเสธ (denial หรือ detachment) เด็กจะแสดงพฤติกรรมสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่เด็กไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับผู้เลี้ยงดูได้ จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความวิตกกังวลจากการพรากจาก สรุปได้ดังนี้ คือ 1) ความผูกพันระหว่างบิดามารดาและบุตร (parent–child attachment) เป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างเด็กที่มีต่อบิดามารดาที่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กและปกป้องเด็กได้ ทำให้เด็กรู้สึกมีความมั่นคงปลอดภัย 2) สภาพอารมณ์ของผู้เลี้ยงดูหรือครูพี่เลี้ยงเด็ก ถ้ามีสภาพอารมณ์เครียด ก็จะทำให้เด็กเกิดการรับรู้และมีความเครียดจากการพรากจากมากยิ่งขึ้น[7] 3) ประสบการณ์การสอนของครู/พี่เลี้ยงเด็ก ครูที่มีประสบการณ์จะช่วยลดความตึงเครียดทางอารมณ์จากการพรากจากของเด็กได้ โดยสามารถวิเคราะห์ปัญหาและตอบสนองทางอารมณ์ของเด็กได้ดี 4) ประเภทครอบครัวของเด็ก เด็กที่อยู่ในครอบครัวขยายจะพัฒนาความรักความผูกพันต่อผู้ดูแลหลายคน เช่น ป้า ปู่ ย่า ตา ยาย เด็กเหล่านี้จะปรับตัวกับสิ่งใหม่ๆ บุคคลแปลกหน้าได้ง่ายกว่า ส่วนเด็กที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวที่ไม่ค่อยได้พบปะบุคคลอื่น การให้เด็กแยกจากบุคคลในครอบครัว เพื่อสร้างความผูกพันกับบุคคลใหม่อาจจะทำได้ไม่ง่ายนัก[17] เด็กจึงมีโอกาสที่จะเกิดความเครียดจากการพรากจากบุคคลในครอบครัวค่อนข้างสูง และ 5) พื้นฐานทางอารมณ์ของเด็ก มีผลต่อความวิตกกังวลต่อการแยกจาก[14,18] เนื่องจากเด็กที่มีพื้นฐานทางอารมณ์ที่ต่างกัน จะมีการรับรู้ และตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น การปรับตัว ความเครียด ความวิตกกังวลที่แตกต่างกัน เด็กที่เลี้ยงยากจะหงุดหงิดง่าย ปรับตัวยาก เมื่อต้องปรับตัวต่อสถานที่ใหม่ บุคคลที่ไม่คุ้นเคย จะทำให้เด็กอารมณ์เสียได้ง่ายกว่าเด็กที่เลี้ยงง่าย[18]

จากแนวคิดของจอห์น บาลว์บี้ (John Bowbly)[15] และจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่างๆ นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงความสัมพันธ์ (correlation research design) เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน มกราคม 2558 ถึงเดือน กรกฎาคม 2558

ประชากร ประกอบด้วย มารดาและบุตรวัยก่อนเรียน อายุ 1–4 ปีที่มีพัฒนาการปกติตามวัย และครูพี่เลี้ยงเด็ก ในสถานรับเลี้ยงเด็กของรัฐ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 12 แห่ง มีจำนวนประชากรเด็กประมาณ 1,200 คน กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย มารดาที่พาบุตรวัยก่อนวัยเรียนอายุ 1–4 ปีที่มีพัฒนาการปกติตามวัย และไม่มีประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง มาเข้ารับบริการของสถานรับเลี้ยงเด็กของรัฐ และครูพี่เลี้ยงเด็กที่ทำงานในสถานรับเลี้ยงเด็กของรัฐ เขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มารดาและครูพี่เลี้ยงมีสติสัมปชัญญาดี และสามารถอ่านและเขียนภาษาไทย

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง คำนวณโดยใช้สูตรของทาบานิคและฟิเดล (Tabachnick & Fidell)[19]

$N \geq 50+8M$

โดย N = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

M = จำนวนตัวแปรอิสระ

เมื่อแทนค่าจากสูตร $50 + 8 \times 5 = 90$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างต้องอย่างน้อย 90 ในงานวิจัยนี้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย มารดาและบุตรวัยก่อนวัยเรียน จำนวน 98 คู่ และครูพี่เลี้ยงเด็กจำนวน 98 คน ส่วนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) จากจำนวนสถานรับเลี้ยงเด็กที่เป็นหน่วยงานของรัฐ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เริ่มโดยการสุ่มรายชื่อสถานรับเลี้ยงเด็กด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายแบบไม่ใส่คืน (sampling without replacement) ให้ได้สถานรับเลี้ยงเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 แห่ง (คิดจากร้อยละ 25)[20] แล้วเลือกทุกคนที่มีคุณสมบัติตามกลุ่มตัวอย่าง และยินดีที่จะเข้าร่วมการวิจัย ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็น มารดาและบุตรวัยก่อนเรียน อายุ 1–4 ปี และครูพี่เลี้ยง รวมทั้งหมดกลุ่มละ 98 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบสอบถาม 5 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป มีผู้ตอบแบบสอบถามคือ มารดา และครูพี่เลี้ยงเด็ก ดังนี้

ข้อคำถามที่ให้มารดาเป็นผู้ตอบ ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคลของเด็ก ได้แก่ เพศ อายุ และลำดับที่เกิด ข้อมูลส่วนบุคคลของครอบครัวเด็ก ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ในส่วนของคำถามจำนวนสมาชิกในครอบครัวนั้น ให้เลือกตอบว่าประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตร หรือ บิดา มารดา บุตร และญาติพี่น้องอื่นๆ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ ซึ่งข้อนี้เป็นตัวแปรประเภทครอบครัวของเด็ก จัดแบ่งเป็นครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ข้อคำถามที่ให้ครูพี่เลี้ยงเด็ก เป็นผู้ตอบ ประกอบด้วย อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาการเป็นครูพี่เลี้ยง ในส่วนของคำถามระยะเวลาการเป็นครูพี่เลี้ยง ให้ตอบโดยการเติมคำในช่องว่าง เป็นจำนวน ปี และเดือน ซึ่ง คำตอบที่ได้นี้เอามาจัดเป็นประสบการณ์การเป็นครูพี่เลี้ยง โดยแบ่งเป็นช่วง 3 ช่วง ได้แก่ น้อยกว่า 5 ปี 5–10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป

ชุดที่ 2 แบบสอบถามความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน โดยผู้วิจัยปรับจากแบบสอบถามความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน[21] ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบวัด Maternal Infant Scale ของ Muller[22] เป็นแบบสอบถามที่มารดาเป็นคนตอบ ประกอบด้วยข้อคำถาม 26 ข้อ เป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีเกณฑ์คะแนน ดังนี้ น้อยที่สุด ให้ 1 คะแนน น้อย ให้ 2 คะแนน ปานกลาง ให้ 3 คะแนน มาก ให้ 4 คะแนน มากที่สุด ให้ 5 คะแนน คะแนนรวมยิ่งสูง หมายถึงมารดามีความผูกพันที่ดีกับบุตร คะแนนยิ่งน้อย หมาย

ถึงมารดามีความผูกพันกับบุตรที่ไม่ดี โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index; CVI) เท่ากับ .90 และค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) เท่ากับ .97

ชุดที่ 3 เป็นแบบสอบถามสภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยงเด็ก โดยใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข[23] ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถาม 20 ข้อ เป็นแบบให้เลือกตอบ มีเกณฑ์คะแนนให้ 4 ระดับ ดังนี้ ไม่เคยเลย ให้ 0 คะแนน เป็นครั้งคราว ให้ 1 คะแนน เป็นบ่อย ให้ 2 คะแนน เป็นประจำ ให้ 3 คะแนน คะแนนรวมต่ำ หมายถึงครูพี่เลี้ยงมีความเครียดต่ำ หรือไม่มีความเครียด คะแนนยิ่งสูง หมายถึงครูพี่เลี้ยงมีความเครียดในระดับสูง มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .76

ชุดที่ 4 แบบสอบถามพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน ใช้แบบสอบถามพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนของนาตยา แสงใส นุจรี ไชยมงคล และมณีรัตน์ ภาคธูป[24] ซึ่งแปลและเรียบเรียงจากแบบประเมินลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนของThomas & Chess[18] ประกอบด้วยข้อคำถาม 36 ข้อ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะพื้นฐานอารมณ์ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านระดับกิจกรรม ด้านการปฏิบัติตัวเป็นเวลา ด้านปฏิกิริยาตอบ สนองต่อบุคคลหรือสิ่งเร้า ด้านความสามารถในการปรับตัว ด้านความรุนแรงในการตอบสนอง และด้านลักษณะอารมณ์ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ คะแนนรวมต่ำสุด ถึง คะแนนรวมสูงสุด เท่ากับ 36 – 180 คะแนน คะแนนรวมมาก หมายถึงเด็กมีลักษณะพื้นฐานอารมณ์เป็นเด็กเลี้ยงง่าย คะแนนรวมน้อย หมายถึงเด็กมีลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์เป็นเด็กเลี้ยงยาก โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ .83 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .80

ชุดที่ 5 แบบบันทึกพฤติกรรมความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็ก ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกของพัชรินทร์ ยุพา[25] ซึ่งพัฒนาขึ้นจากแนวคิดของ Bowlby[26] ประกอบด้วยพฤติกรรม 3 ด้าน คือ พฤติกรรมประท้วง พฤติกรรมสิ้นหวัง และพฤติกรรมปฏิเสธ มีข้อคำถามทั้งหมด 33 ข้อ เป็นแบบบันทึกรายการ (Check lists) คำตอบประกอบด้วย มีหรือไม่มีปฏิกิริยา ถ้าตอบว่า "มี" ค่าคะแนนเท่ากับ 1 และ"ไม่มี" ค่าคะแนนเท่ากับ 0 โดยคะแนนรวมน้อย หมายถึงเด็กมีความวิตกกังวลจากการพรากจากน้อย คะแนนรวมมาก หมายถึงเด็กมีความวิตกกังวลจากการพรากจากมาก โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ .80 และค่าความเชื่อมั่นด้วย KR-20 เท่ากับ .78

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

โครงการวิจัยนี้ผ่านการพิจารณาโดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยบูรพา (รหัส 57/2557) ผู้วิจัยจึงทำตามขั้นตอนการวิจัย โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย ประโยชน์หรือความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัย การเก็บรักษาความลับของข้อมูล การนำเสนอข้อมูลในภาพรวม และสิทธิในการเข้าร่วมหรือปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัยให้กับกลุ่มตัวอย่างทราบ และกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย ด้วยตนเอง เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินดีเข้าร่วมวิจัย ผู้วิจัยจึงให้เซ็นต์ใบยินยอม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยส่งหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ถึงนายกเทศมนตรีเทศบาลทั้ง 3 แห่ง เขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี แล้วเข้าพบผู้อำนวยการกองการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมขอความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูล

2. ดำเนินการและเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง แนะนำตนเอง อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และ

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเริ่มจากการเลือกสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยการสุ่มแบบอย่างง่ายแบบไม่ใส่คืน ได้สถานรับเลี้ยงเด็ก 3 แห่ง จากทั้งหมด 12 แห่ง หลังจากนั้นคำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละสถานรับเลี้ยงเด็กตามจำนวนสัดส่วนประชากรแล้วจึงสุ่มอย่างง่ายเข้าเป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละแห่ง ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง และเมื่อได้แบบสอบถามคืน ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลและนำไปวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยกำหนดค่าความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยข้อมูลส่วนบุคคลวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ลักษณะของปัจจัยต่างๆ และความวิตกกังวลจากการพรากจากวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพิสัย ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ และความวิตกกังวลจากการพรากจาก วิเคราะห์ด้วยสถิติสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation)

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดา มีอายุเฉลี่ย 31.58 ปี (SD. =6.37) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคู่และอยู่ด้วยกันกับคู่สมรส (ร้อยละ 84.7) จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 36) รองลงมาคือระดับมัธยม (ร้อยละ 30) อาชีพรับจ้างหรือธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 48) พนักงานบริษัท (ร้อยละ 19.4) และรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 13.3) มีรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนเท่ากับ 33,916 บาท (SD. =24,980.17) บุตรวัยก่อนเรียนมีอายุเฉลี่ย 2.52 ปี (SD. =0.85) ส่วนมากเป็นเพศหญิง (ร้อยละ 57.1) และเป็นบุตรคนแรก (ร้อยละ 67.3)

กลุ่มตัวอย่างเป็นครูพี่เลี้ยง มีอายุเฉลี่ย 39.51 ปี (SD. =7.11) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคู่และอยู่ด้วยกันกับคู่สมรส (ร้อยละ 60.2) รองลงมาคือโสด (ร้อยละ 30.6) จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 51) รองลงมาคืออนุปริญญาหรือ ปวช. ปวส. (ร้อยละ 27.6) รายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือนเท่ากับ 25,169 บาท ประสบการณ์การสอนเฉลี่ย คือ 9.05 ปี (SD. =3.19)

ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 86.48 คะแนน (SD. =16.94) สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.81 คะแนน (SD. =4.46) พื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 114.34 คะแนน (SD. =14.89) ความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.19 คะแนน (SD. =6.07) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านพฤติกรรมประท้วง มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.31 (SD. =3.31) รองลงมาเป็นพฤติกรรมสิ้นหวัง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.11 (SD. =2.90) และด้านพฤติกรรมปฏิเสธ มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 0.76 (SD. =0.74) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของตัวแปรหลักที่ศึกษา (n=98)

ตัวแปร	ค่าที่เป็นไปได้	ค่าจริง	*ค่าเฉลี่ย*	*ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน*
ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตร	16–130	33–129	86.48	16.94
สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยง	0–60	0–18	5.81	4.46
พื้นฐานทางอารมณ์	36–180	67–162	114.34	14.89
ความวิตกกังวลจากการพรากจาก	0–33	0–24	8.19	6.07

ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบในระดับต่ำกับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -.25$, $p < .05$) ส่วนสภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยง ประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยง ประเภทครอบครัวของเด็ก และพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยง ประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยง ประเภทครอบครัวของเด็ก พื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนกับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6
1. ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตร	1.0	.158	–.019	.127	.038	–.253*
2. สภาพอารมณ์ของครูพี่เลี้ยง		1.0	.112	.069	–.137	.062
3. ประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยง			1.0	.102	–.039	.003
4. ประเภทครอบครัวของเด็ก				1.0	.044	.030
5. พื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน					1.0	.111
6. ความวิตกกังวลจากการพรากจาก						1.0

* P<.05

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

เด็กวัยก่อนเรียนที่ศึกษามีระดับความวิตกกังวลจากการพรากจากและแสดงออกเป็นพฤติกรรมประท้วงมากที่สุด รองลงมาเป็นพฤติกรรมสิ้นหวัง และพฤติกรรมปฏิเสธน้อยที่สุด อาจเนื่องจากเด็กวัยนี้ เป็นวัยที่ผูกพันกับบิดามารดา และอยู่ในช่วงสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจ เด็กจะเกิดความกลัวเมื่อต้องเจอคนแปลกหน้าหรือต้องเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมใหม่[27] เด็กวัยนี้มีการพัฒนาการรับรู้การคงอยู่ของสิ่งของ (object permanence) คือรับรู้ว่าบิดามารดามีเพียงหนึ่งเดียว เมื่อมองไม่เห็นหมายถึงว่าบิดามารดาพรากจากตนไปอยู่ที่ใดที่หนึ่ง การที่เด็กยังไม่เข้าใจแนวคิดเรื่องเวลา (time) จึงทำให้เด็กไม่ทราบว่าเมื่อบิดามารดาจากตนไปแล้วจะกลับมาหาตนเมื่อใด ทำให้เด็กเกิดความวิตกกังวลจากการพรากจากได้[28-29] และเนื่องจากเด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีจินตนาการที่กว้างไกล เด็กมักจินตนาการสิ่งต่างๆ ที่ตนไม่รู้จักไว้ล่วงหน้า ทำให้เด็กวัยนี้เกิดความกลัวจากสิ่งที่ตนจินตนาการไว้ก่อน[30] โดยเฉพาะการที่เด็กต้องแยกจากคนที่คุ้นเคยเข้าไปอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็ก เด็กจะรู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กวัยก่อนเรียนมีความวิตกกังวลจากการพรากจาก เด็กจึงแสดงพฤติกรรมการประท้วงมากที่สุด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของอุทัยวรรณ พุทธรัตน์ และคณะ[31] ที่ศึกษาพฤติกรรมเด็กปฐมวัยต่อการเปลี่ยนสถานที่ใหม่ของฝ่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยศึกษาในกลุ่มเด็กอายุ 1-4 ปี พบว่าเด็กมีพฤติกรรมที่แสดงความวิตกกังวลจากการพรากจาก คือ เรียกร้องให้ผู้ปกครองอุ้มหรือจูงไปส่งที่ห้อง ร้องไห้หรือกอดผู้ปกครองไม่ยอมปล่อย ติดพี่เลี้ยง มีอาการหวาดกลัว และร้องไห้เมื่อพี่เลี้ยงออกจากห้อง ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของพัชรินทร์ ยุพา[25] ที่ศึกษาความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กอายุ 2-3 ปี ในสถานเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน พบว่าเด็กก่อนวัยเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความวิตกกังวลจากการพรากจากทั้งพฤติกรรมการประท้วง พฤติกรรมสิ้นหวัง และพฤติกรรมปฏิเสธ โดยเกิดความวิตกกังวลจากการพรากจากในสัปดาห์ที่ 1 ร้อยละ 100 และลดลงตามลำดับในสัปดาห์ที่ 2, 3 และ 4 ดังนี้ คือร้อยละ 96.33, 91.97 และ 78.90 ตามลำดับ มีการศึกษาของ Saltali & Erbay13 ที่ศึกษาความวิตกกังวลของเด็กที่ไปโรงเรียนวันแรก พบว่าเด็กมีความวิตกกังวลจากการพรากจาก จากการที่เด็กต้องแยกจากมารดาหรือบุคคลในครอบครัว และพฤติกรรมที่พบมากคือ การร้องไห้ การปฏิเสธไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และการเกาะยึดผู้ปกครอง นอกจากนี้มีการศึกษาของ Spence & Rapee[32] ที่ศึกษาความวิตกกังวลของเด็ก 5 ด้าน พบว่าเด็กวัยก่อนเรียนมีความวิตกกังวลจากการพรากจากสูงที่สุด ส่วนด้านอื่นๆ รองลงมา เมื่อเด็กต้องแยกจากบิดามารดา เพราะความวิตกกังวลสามารถส่งผลต่อพัฒนาการทางจิตอารมณ์และการเข้าสังคมของเด็กในวัยต่อมา

ความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน มีความสัมพันธ์ทางลบกับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน อภิปรายได้ว่าเด็กที่มีความรักความผูกพันที่มั่นคงกับบิดามารดา เด็กจะรู้สึกว่าตนเองได้รับความรัก มีความมั่นคงปลอดภัย เมื่อจะต้องแยกจากกัน จึงเกิดความวิตกกังวลจากการพรากจากน้อย ส่วนเด็กที่มีความผูกพันที่ไม่มั่นคงกับบิดามารดา จะมีความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย เมื่อจะต้องแยกจากกัน จึงเกิดความวิตกกังวลจากการพรากจากมากกว่า[33-34] ในอีกทางหนึ่งเด็กที่มีความผูกพันที่มั่นคงกับบิดามารดาหรือผู้ดูแล เด็กจะมีความมั่นคงในใจ เชื่อมั่นว่าตนเองจะไม่ถูกทอดทิ้ง เมื่อต้องพรากจากบิดามารดาเด็กก็สามารถที่จะปรับตัวได้ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความผูกพันของ Bowbly[15] และแนวคิดเรื่องความวิตกกังวลจากการพรากจาก ที่ว่าถ้าเด็กมีความผูกพันกับมารดาอย่างมั่นคงเด็กก็จะไม่เกิดความวิตกกังวลจากการพรากจาก สอดคล้องกับการศึกษาของ Mofrad, Abdullah & Uba[35] ที่พบว่าความผูกพันที่มั่นคงระหว่างมารดากับบุตร ช่วยทำให้คะแนนความวิตกกังวลจากการ

พรากจากต่ำลง และเด็กที่มีความผูกพันที่ไม่มั่นคงกับมารดา จะแสดงพฤติกรรมของความวิตกกังวลจากการพรากจากมากกว่า และยังสอดคล้องกับการศึกษาของอาพาพรรณ ทีฆวิวรรธน์[36] ที่พบว่าเด็กที่มีสัมพันธภาพที่ดีกับมารดา สามารถเตรียมความพร้อมได้เร็วกว่าเด็กที่ไม่ค่อยมีสัมพันธภาพกับมารดา และมีระยะเวลาของความวิตกกังวลน้อยลง นอกจากนี้ความผูกพันที่ดีกับมารดา ทำให้เด็กสามารถปรับตัวเมื่อเกิดความวิตกกังวลจากการแยกจากได้ดีกว่า ดังเช่นจากการศึกษาของ Commodari[6] ที่ศึกษาในเด็กวัยก่อนเรียนจำนวน 152 คน พบว่า ความรักความผูกพันระหว่างเด็กกับครูในเด็กวัยทารกหรือเด็กวัยก่อนเรียนนั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพัฒนาการทางด้านภาษา ทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย และความพร้อมในการปรับตัวในโรงเรียน

สภาพอารมณ์ของครู/พี่เลี้ยงเด็ก และประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยงเด็ก ไม่มีความสัมพันธ์กับความความวิตกกังวลจากการพรากจาก อาจเนื่องจากว่าครู/พี่เลี้ยงเด็กมีความมั่นคงทั้งรายได้และสวัสดิการ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ครูพี่เลี้ยงเด็กส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 51) รองลงมาคืออนุปริญญาหรือปวช. ปวส. (ร้อยละ27.6) และรายได้เฉลี่ยของครอบครัวครูพี่เลี้ยงต่อเดือนเท่ากับ 25,169 บาท (S.D. =10,624, Rang=9,850–70,000) ส่วนใหญ่ครูพี่เลี้ยงเป็นบุคลากรที่ทำงานสังกัดหน่วยงานเทศบาล ซึ่งเป็นงานที่มีความมั่นคง มีรายได้และสวัสดิการที่ดี อาจส่งผลให้ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่ มีความเครียดอยู่ในระดับต่ำ ส่วนประสบการณ์การสอนของครูพี่เลี้ยงเฉลี่ย คือ 9.05 ปี (S.D.= 3.19, Rang=3–17) ซึ่งถือว่าส่วนใหญ่ครูพี่เลี้ยงมีประสบการณ์การทำงานในการดูแลเด็กวัยก่อนเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กเป็นเวลานานพอควร ทำให้เข้าใจพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาต่อการพรากจากของเด็กและสามารถวิเคราะห์ปัญหาของเด็กและตอบสนองความต้องการเด็กได้ จึงไม่มีผลต่อความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน สอดคล้องกับการศึกษาของ Saltali & Erbay[13] ที่ทำการศึกษาในครูอนุบาลจำนวน 45 คนในการ ช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะเครียด โดยเฉพาะในช่วงวันแรกของการแยกจากมารดา ครูที่มีประสบการณ์จะช่วยลดความรู้สึกเครียดของเด็กโดยการวางแผนการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจสำหรับเด็ก พูดคุยกับเด็กเพื่อให้เด็กลดความเครียด ให้รางวัล แสดงพฤติกรรมให้ความสนใจ ใส่ใจกับเด็ก ให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่เด็ก แนะนำเด็กกับเพื่อนๆ ไม่ให้ความสนใจต่อการแสดงพฤติกรรมทางลบของเด็ก ใช้กฎเกณฑ์ที่ง่ายและยืดหยุ่นกับเด็ก และช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จกับสิ่งที่จำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต

ประเภทครอบครัวของเด็กไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจาก ซึ่งไม่สนับสนุนแนวคิดของ Balaban[17] ที่ว่าเด็กที่อยู่ในครอบครัวขยายจะสามารถปรับตัวกับสิ่งใหม่ๆ ได้ง่ายกว่า ส่วนเด็กที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวที่ไม่ค่อยได้พบปะบุคคลอื่น เมื่อต้องแยกจากบุคคลในครอบครัว เพื่อสร้างความผูกพันกับบุคคลใหม่อาจจะทำได้ไม่ง่ายนัก เด็กจึงมีโอกาสที่จะเกิดความเครียดจากการพรากจากได้ค่อนข้างสูง แต่การวิจัยครั้งนี้ พบว่าประเภทครอบครัวของเด็กไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจาก อาจเนื่องจากว่า เด็กวัยก่อนเรียนส่วนใหญ่มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 74.8) ถึงแม้ว่าบิดามารดาของเด็กวัยก่อนเรียนจะแยกครอบครัวออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยวแต่ก็มีการพบปะพึ่งพาอาศัยและไปมาหาสู่กับญาติ พี่น้อง หรือครอบครัวเพื่อนบ้าน เป็นประจำและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะเด่นของครอบครัวไทย เหล่านี้ทำให้ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเดี่ยวกับครอบครัวขยายจึงไม่แตกต่างกันมาก อาจทำให้ไม่มีผลต่อความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน นอกจากนี้มีการศึกษาของนาตยา แสงใส นุจรี ไชยมงคล และมณีรัตน์ ภาคธูป[24] พบว่าประเภทครอบครัวของเด็กไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการการปรับตัวของเด็กวัย

ก่อนเรียนในศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน เช่นกัน

พื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลจากการพรากจาก ของเด็กวัยก่อนเรียน อาจเนื่องจากเด็กส่วนใหญ่กลุ่มนี้เป็นเด็กลักษณะเลี้ยงง่าย (จากคะแนนลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ พบว่าร้อยละ 68 เด็กมีลักษณะเลี้ยงง่าย) ซึ่งเด็กกลุ่มนี้จะมีลักษณะการทำงานของร่างกายสม่ำเสมอ ปรับตัวได้เร็ว กินนอนง่าย ถึงเวลาตื่นก็ร้องเพียงเล็กน้อย ใช้วลาในการทำกิจกรรมไม่นาน เด็กกลุ่มนี้ทำให้ครูพี่เลี้ยงเกิดความสบายใจในการดูแล ครูพี่เลี้ยงจะเกิดความมั่นใจในการควบคุมสถานการณ์ จึงไม่เห็นความแตกต่างระหว่างพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนกับความวิตกกังวลที่ชัดเจน สอดคล้องกับการศึกษาของสุภาพร แสงหล้า นุจรี ไชยมงคล และยุนี พงศ์จตุรวิทย์[37] ที่พบว่าพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความวิตกกังวลในเด็กวัยก่อนเรียน แต่ผลการศึกษาครั้งนี้ต่างจากการศึกษาของนาตยา แสงใส และคณะ[24] ที่พบว่าพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปรับตัวโดยพบว่าเด็กที่มีพื้นฐานทางอารมณ์ที่ต่างกัน จะมีการรับรู้ ตอบสนองต่อสิ่งเร้า เช่น การปรับตัว ความเครียดและมีความวิตกกังวลที่ต่างกัน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กวัยก่อนเรียนกับความวิตกกังวลของเด็กวัยก่อนเรียนอาจจำเป็นต้องศึกษาเชิงลึกเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะ

1. บิดามารดาหรือผู้ดูแลเด็กต้องให้ความสำคัญและส่งเสริมการพัฒนาความผูกพันระหว่างมารดาและบุตรวัยก่อนเรียน เพราะหากเด็กและมารดามีความผูกพันใกล้ชิดกัน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน จะทำให้เด็กรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย และช่วยลดความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียนลง

2. ผู้บริหารสถานรับเลี้ยงเด็กหรือผู้ที่ดูแลเด็กควรมีการกำหนดนโยบายสำหรับสถานรับเลี้ยงเด็กวัยก่อนเรียน โดยอาจกำหนดให้ต้องมีการคัดกรองการเกิดพฤติกรรมวิตกกังวลอย่างต่อเนื่อง สำหรับเด็กที่เข้าเรียนใหม่ พร้อมทั้งมีการรายงานผลเพื่อพิจารณาให้การดูแลเด็กและครอบครัวอย่างรวดเร็วและเหมาะสมต่อไป

3. ควรจัดปฐมนิเทศหรืออบรมให้ความรู้เกี่ยวกับความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียนไว้ในหลักสูตรของผู้ที่จะทำหน้าที่ในการดูแลเด็ก เช่น ครูปฐมวัย ครูพี่เลี้ยงเด็ก หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโดยภาพรวมเด็กแสดงความวิตกกังวลทั้งพฤติกรรมประท้วง พฤติกรรมสิ้นหวัง และพฤติกรรมปฏิเสธ ของความวิตกกังวลจากการพรากจากในวัยนี้

ด้านการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความวิตกกังวลจากการพรากจากในกลุ่มเด็กที่อายุต่างกัน และเปรียบเทียบในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช่น สัปดาห์ที่ 1 2 3 และ 4 เป็นต้น เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของความวิตกกังวลในเด็กแต่ละกลุ่มวัยและในช่วงเวลาที่ต่างกัน

2. การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเด็กในสถานเลี้ยงเด็กวัยก่อนเรียน ในเขตอำเภอเมืองเท่านั้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างอาจไม่มีความหลากหลาย ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กที่อยู่นอกเขตอำเภอเมืองด้วย เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความวิตกกังวลในเด็กวัยก่อนเรียนและให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนครอบคลุมมากขึ้น

3. ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่อาจส่งผลต่อความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยก่อนเรียน ได้แก่ ระดับการศึกษาของผู้ดูแลเด็ก สัมพันธภาพภายในครอบครัว และลักษณะของสิ่งแวดล้อมทั้งที่บ้านและที่สถานรับเลี้ยงด็กที่อาจส่งผลต่อความวิตกกังวลของเด็ก

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณครูพี่เลี้ยงเด็ก มารดาและเด็กวัยก่อนเรียนทุกท่าน ที่ได้กรุณาสละเวลาและให้ความร่วมมือในการทำวิจัยในครั้งนี้ จนสามารถสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. Motamedi B. Children's health anxious child age 1 to 3. 2001. [cited 2013 March 11]: Available from http://www. Ahealthyvantage.com/topic/anxious1 to 3.
2. American Academy of Child & Adolescent Psychiatry. Making daycare a good experience. 1997. [cited 2013 March 13]: Available from http://www.aacap org–publication–factsfam–daycare.
3. Cassidy J, & Shaver PR. Handbook of Attachment: theory, research, and Clinical Applications. New York: The Guilford Press; 1999.
4. Spencer AR. Childhood and adolescence: Voyages in development. Canada: Thomson Leaning; 2006.
5. Ellen JM, Gina H, Healther L, Jaelline J, & Jeanne S. Separation anxiety and separation anxiety disorder. 2008. [cited 2013 October 28]: Available from http://helpguide.org/mentalseparation_anxiety_causes_prevention_treatment.htm.
6. Commodari E. Preschool teacher attachment, school readiness and risk of learning difficulties. Early Childhood Research Quarterly 2011; 28 (2013): 123– 33.
7. McLeod S. Attachment Theory. 2013. [cited 2013 March 11]: Available from http://www.simply psychology.org/attachment.html.
8. กวี สุวรรณกิจ. โรควิตกกังวลในเด็กและวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: เมดิคัล มีเดีย; 2541.
9. Watkin CE. Separation anxiety in young children. 2001. [cited 2013 October 28]: Available from http//www.Healthyplace.com Accesses.
10. Kaminski J. Cultural factors and separation anxiety in preschoolers.1998. [cited 2014 October 20]: Available from http://hygeia–design.com/sep_anxiety.pdf.
11. Schore AN. Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. Infant mental health journal 2001; 22 (1): 7–66.
12. Learnard K. Infant & toddlers separation anxiety: Preparing you & your child for separation. 2002. [cited 2014 October 20]: http:www.allabout baby.com/infants/separate.ht.
13. Saltali ND, & Erbay F. Stressful situations experienced by six year–old children when starting pre–school education. Educational research and reviews 2013; 8 (9): 519– 24.
14. Young AR, & Szpunar M. Parenting and fear and anxiety in young children integrating. Science and Practice 2012; 2(1): 10–14.
15. Bowbly J. Attachment and loss: volume II separation: anxiety and anger. New York: The Institute of Human Relations; 1973.
16. Perry SE, Hockenberry MJ, Lowdermilk DL, & Wilson D. Maternal child nursing care. St. Louis, Missouri, Mosby; 2014.

17. Balaban N. Easing the Separation Process for Infants, Toddlers, and Families. 2013. [cited 2014 March 20]: Available from http://www.naeyc.org/files/yc/file/200611/BTJBalaban.pdf Accesses.
18. Thomas A, & Chess S. Temperament and development. New York: Brunner/ Mazel; 1977.
19. Tabachnick BG, & Fidell LS. Using multivariate statistics. Massachusetts, A Pearson education: 2001.
20. บุญใจ ศรีสถิตย์นรากูร. ระเบียบวิธีการวิจัยทางพยาบาลศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ยูแอนด์ไอ อินเตอร์ มีเดีย จำกัด; 2550.
21. สุภาณี ไกรกุล, นุจรี ไชยมงคล และมณีรัตน์ ภาคธูป. ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดของบิดามารดากับสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดาและบุตรป่วยที่รับการรักษาในหออภิบาลผู้ป่วยวิกฤติ. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีชลบุรี 2552; 22 (1): 19–28.
22. Muller M.E. A questionnaires to measure mother–infant attachment. Journal of nursing measurement 1994; 2 (2): 129–41.
23. กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือคลายเครียด (ฉบับปรับปรุงใหม่) พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ.; 2543.
24. นาตยา แสงใส, นุจรี ไชยมงคล และมณีรัตน์ ภาคธูป. ปัจจัยทำนายพฤติกรรมการปรับตัวของเด็กวัยก่อนเรียนที่รับบริการในศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2554; 19 (2): 97–109.
25. พัชรินทร์ ยุพา. ความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กอายุ 2–3 ปี ในสถานเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนเขตเทศบาลนครราชสีมา. ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพเด็ก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2552.
26. Bowbly J. Attachment and Loss: volume II separation: anxiety and anger 4th eds. Great Britain: Hazell Watson & Viney; 1981.
27. สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาพัฒนาการ พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช; 2540.
28. Hockenberry MJ, & Wilson D. Wong's nursing care of infants and children. St. Louis, Missouri: Mosby; 2015.
29. Eisen AR, & Schaefer CE. Separation anxiety in children and adolescent: an individualized approach to assessment and treatment. New York: The Guilford; 2005.
30. Baby Centre Medical Advisory Board. Your anxious child (ages 3 to 4). 2008. [cited 2013 October 1]: Available from http://www.babycentre.co.uk/a1022260/your-anxious-child-ages-3-to-4mu2QtZMB
31. อุทัยวรรณ พุทธรัตน์ ลักขณา คงแสง จารีย์ พรมบุตร และบุษกร พันธ์เมธาฤทธิ์. พฤติกรรมการปรับตัวต่อสถานที่ใหม่ของฝ่ายพัฒนาเด็กปฐมวัย. วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์ 2556; 33 (1): 1–16.
32. Spence SH, Rapee R M, McDonald C, & Ingram M. The structure of anxiety symptoms among pre-schools. Behavior research and therapy 2001; 39 (2): 1293–316.
33. Brown AM, & Whiteside SP. Relations among perceived parental behaviors, attachment style, and worry in anxious children. Anxiety disorders 2008; 22(2): 263–72.
34. Muris P, Meesters C, & Brakel A. Assessment of anxious rearing behaviors with a modifies version of "Egma betraffande uppfostran" questionnaire for children. Journal of psychopathology and behavioral assessment 2003; 25(4): 229– 37.

35. Mofrad S, Abdullah R, & Uba I. Attachment patterns and separation anxiety symptom. Asian social science 2010; 6(11):148-53.

36. อาพาพรรณ ทีฆวิวรรธน์. ผลของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมต่อความวิตกกังวลจากการพรากจากของเด็กวัยเดินที่แรกเข้าบริการในศูนย์สาธิตพัฒนาเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชการพยาบาลสุขภาพเด็ก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2547.

37. สุภาพร แสงหล้า, นุจรี ไชยมงคล และยุนี พงศ์จตุรวิทย์. ปัจจัยทำนายพฤติกรรมทางสังคมในเด็กวัยก่อนเรียนที่รับบริการในศูนย์เลี้ยงเด็กในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดชลบุรี. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา 2557; 22 (2): 65-76.